

## Українська концепція багатовимірності складносурядного речення

Микола СТЕПАНЕНКО,

доктор філологічних наук, професор

кафедри журналістики та мовної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

03041, Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

**Анотація.** У статті висвітлено історію дослідження в українському мовознавстві складносурядного речення в проєкції на його дефінітивне тло, іманентні характеристики, класифікаційні параметри, ізофункційні відношення; вирізнено диференційні ознаки цієї синтаксичної одиниці, визначено її місце в науковій парадигмі складного речення. Системно схарактеризовано різновекторність інтерпретаційного спектра складносурядних речень крізь призму традиційного та нового українського і світового лінгвістичного досвіду; зроблено спробу встановлення симетрично-асиметричних зв'язків і відношень у складному механізмі багаторівневої організації речення загалом і складносурядного речення як важливого і специфічного його компонента. В основу дослідження покладено фундаментальні студії, присвячені комплексному описові структури й семантики складносурядних речень, авторами яких є А.П. Грищенко, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. З'ясовано проблему ототожнення (А.П. Грищенко, К.Г. Городенська) / протиставлення (І.Р. Вихованець) сполучникових та безсполучникових складних речень, їх елементарних та неелементарних моделей, закритості / відкритості формально-граматичної структури і чинників, які впливають на перспективу появи нових предикативних частин (І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська). Виняткову увагу приділено питанню типології складносурядних речень відповідно до семантичної природи засобів поєднання його предикативних одиниць: поліфункційних щодо значення сполучників (семантичних, частково асемантичних, асемантичних), лексичних значень складників предикативних частин, а також комбінованого сполучникового та лексико-семантичного формування і вираження семантико-синтаксичних відношень. Вирізнено засадничі положення кожної з порівнюваних концепцій і цим виразно продемонстровано еволюціонування українського синтаксису в напрямі семантизації формально-граматичного рівня речення та кваліфікування його з позицій багатовимірності на симетрично-асиметричних засадах.

**Ключові слова:** складне речення, складносурядне речення, безсполучникові складні речення, багаторівнева структура речення, сполучники сурядності, А.П. Грищенко, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська.

**Постановка проблеми (Introduction).** Складносурядне речення як компонент наукової парадигми має тривалу й водночас біль-менш усталену трактувальну версію порівняно з реченнями складнопідрядними та безсполучниковими. До стратегічних засад дефінування складносурядних речень зараховано такі: лімітативність / нелімітативність (відкритість / закритість) структури; змістова детермінованість (рівноправність / нерівноправність); засоби поєднання [сполучниковий / асиндетичний (недиференційований) зв'язок] предикативних частин, а також типи змістових взаємовідношень між ними, ідентифікатором яких є семантично та функційно неоднорідні сполучники сурядності. Згідно з утрадиційним передусім у лінгводидактичній практиці поглядом фундамен-

тальними ознаками складносурядних речень визнано 1) рівнозначність предикативних частин; 2) ідентичність функцій щодо цілого, яке вони утворюють; 3) належність сполучників сурядності всьому складносурядному реченню, а не окремим його предикативним частинам; 4) регламентованість позиції (вільний чи фіксований порядок розташування предикативних частин, відсутність інтерпозиції, яка є одним із важливих маркерів складнопідрядних речень). Не розв'язаною до кінця проблемою є вирізнення безсполучникових речень як окремого типу складносурядних речень із лексично не експлікованими сполучниками, а також класифікування складних речень з урахуванням формально-граматичних і семантико-синтаксичних критеріїв, опертих на власне семантичні,

логічні критерії. Інтерпретування речення з позиції багаторівневості вимагає перегляду або уточнення його семантико-синтаксичної сутності, отже, зміни поглядів, підходів до його комплексного вивчення, зрештою, як справедливо твердить І. Р. Вихованець, до «переборення граматичної традиції» [2, с. 289].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій (Literature review).** Спроби поглибити, уточнити й розширити інтерпретувальний спектр складносурядних речень крізь призму нового українського та світового теоретичного досвіду запропонували автори підручників і посібників із синтаксису української мови в 90-х роках ХХ ст. – першому десятиріччі ХХІ ст.: М. У. Каранська [7], А. П. Загнітко [6], П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук [5], І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська [10], К. Ф. Шульжук [13] та ін. Якщо ж говорити про комплексне обстеження досліджуваних речень, то його в різний час (від 60-их років ХХ ст. дотепер) успішно здійснено в працях А. П. Грищенка [4], І. Р. Вихованця [2], К. Г. Городенської [3], Н. В. Рули [8]. Основу дисертаційної роботи Н. В. Рули «Семантико-синтаксична типологія складносурядних речень у сучасній українській мові» сформулювали теоретичні ідеї І. Р. Вихованця та представників його наукової школи, зокрема А. П. Загнітка [6] й Р. О. Христіанінової [12]. Н. В. Рула, опираючись на вчення І. Р. Вихованця про одну логічну площину поділу складних речень – протиставлення безсполучникових складних речень «не складносурядним і складнопірядним, а сполучниковим складним реченням у всій їх сукупності» [2, с. 292], беручи за одну з концептуальних стратегій свого дослідження твердження А. П. Загнітка про доречність «відштовхуватися» у процесі розгляду «сміслових відношень між предикативними частинами у складносурядних реченнях ... від типу сполучника, використаного для поєднання його компонентів» [3, 345], усі конструкції, поєднані сурядним зв'язком, диференціює на три групи: 1) речення із семантичними сполучниками (синтаксичні конструкції із семантикою зіставлення, із протиставною

семантикою, з розділовою семантикою, із семантикою градації, із семантикою приєднання, із семантикою заперечення); 2) речення з асемантичними сполучниками (синтаксичні конструкції із семантикою власне-темпоральності, із семантикою перелічування бажаних або можливих за певних умов дій, станів, із семантикою каузальності, із семантикою приєднання, із семантикою обмеження, із семантикою виділення, із семантикою невідповідності однієї ситуації іншій); 3) безсполучникові складносурядні речення. Підтримуючи думку тих дослідників, які вважають, що сполучники не є обов'язковим формальним елементом, оскільки крім граматичного зв'язку існує ще семантичний та комунікативний (див.: [10; 13]), безсполучникові складносурядні конструкції останньої групи слідом за Р. О. Христіаніною [12] поділено на речення із семантикою сумісності дії, у яких предикативні частини поєднані одним предметом думки, з темпоральною семантикою, із семантикою перелічування, зі значенням наслідку, з обмежувальним значенням, із семантикою зіставлення, зі значенням протиставлення, із семантикою приєднання [8, с. 96].

**Мета статті (Aim)** – на симетрично-асиметричних формально-граматичних та семантико-синтаксичних засадах розкрити в діяхронно-синхронному вимірі українську концепцію багатовимірності складносурядного речення як важливого компонента складного речення.

**Методи дослідження (Methods).** Дослідження виконано із застосуванням методу порівняння – для встановлення утрадиційнених і новаторських засадничих положень граматичних концепцій українських мовознавців, зокрема А. П. Грищенка, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської; синхронно-описового методу – для системного аналізу базових ознак складносурядних речень у проєкції на статусність безсполучникових та складнопірядних речень; системно-класифікаційного методу – для визначення формально-граматичної типології складносурядних, безсполучникових складних речень, зон перетину їхніх диференційних та інтегровальних формально-граматичних і семантико-синтаксичних характеристик.

**Результати (Results).** Першим

фундаментальним дослідженням, присвяченим системному описові структури й семантики складносурядних речень частково у взаємозв'язку із складнопідрядними та безсполучниковими реченнями, є монографія А. П. Грищенка «Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові». Сам автор чітко задекларував, що складносурядне речення в цій праці проаналізовано «в межах традиційної в українському мовознавстві класифікації», зацентрувавши на тому, що в «межах окремих типів складносурядних речень (єднальних, зіставних, протиставних і розділових) виділяються структурно-семантичні моделі на основі єдності граматичних і значеннєвих показників» [4, с. 24]. Що ж до збереження граматичної тяглості, про яку заявлено в праці, то вона є відносно умовною річчю: складносурядне речення представлено як багаторівневу структуру з притаманними їй виразно заманіфестованими симетрично / асиметричними зв'язками між формально-граматичним та семантико-синтаксичним рівнями конкретних репрезентантів у вигляді структурних моделей єднальних, зіставно-протиставних (відособлено зіставних та протиставних) і розділових речень. Суттєво уточнено культивоване в традиційній лінгвістиці поняття граматичної рівнозначності конститuentів складносурядного речення. Наголошено, зокрема, на тому, що жодна з частин його «не може виступати як головна, граматично підпорядковуюча щодо іншої (інших) складової частини, але, звичайно, не виключає в одних випадках більшої, а в інших випадках меншої граматичної пов'язаності їх» [4, с. 21]. Так само подано конкретну інформацію, яка послідовно не корелює з берегами традиційності, про ступінь автономності предикативних частин у вираженні загального значеннєвого плану того або того конкретного типу складносурядного речення. Нарешті, висловлено чіткий погляд на дискусійну проблему ототожнення / протиставлення сполучникових і безсполучникових речень. Оскільки їм притаманні відмінності на рівні формального вираження граматичного зв'язку між компонентами речення, то «немає підстав для ототожнення їх»,

отже, твердить автор аналізованої монографії, однією з важливих диференційних ознак складних речень є «а) наявність сполучникового зв'язку між складовими частинами; б) відсутність сполучникового зв'язку між складовими частинами» [4, с. 18–19].

І. Р. Вихованець залучає до сфери сурядності, за його твердженням, «у багатьох моментах ще не пізнані наукою» [2, с. 291] безсполучникові складні речення, формальними ознаками яких є сполучниковий [асемантичні (єднальні) та семантичні (зіставні, протиставні, розділові, приєднувальні, градаційні) сполучники] і безсполучниковий, або недиференційований, синтаксичний зв'язок предикативних частин. Він реанімує й водночас суттєво уточнює важливими семантичними аргументами граматичну концепцію, що панувала в другій половині XX століття, про безсполучникові складні речення не як окремі синтаксичні конструкції, а як «складні речення з лексично не вираженими («пропущеними») сполучниками» [там само]. У системі сполучникового складного речення вирізняє елементарні (вихідні) та неелементарні (похідні) конструкції, які так само диференційовано на формально елементарні складні речення, формально неелементарні складні речення та семантично елементарні складні речення, семантично неелементарні складні речення. За типом сполучників, що окреслюють семантико-синтаксичну структуру речень, сформовано парадигму складносурядних конструкцій, а саме: речення із 1) зіставними, 2) протиставними, 3) розділовими, 4) приєднувальними та 5) градаційними сполучниками. Статус цих синтаксичних структур витлумачено крізь призму ізофункційних граматичних відношень із ускладненими однорідними членами простими речення, які, переконує І. Р. Вихованець, є «вторинними конструкціями, похідними від складносурядних речень» [2, с. 304].

Установлено й належно з'ясовано такі специфічні особливості безсполучникових складносурядних речень, як відкритість структури, вузькість семантико-синтаксичних відношень (темпоральна детермінація), семантична однотипність (одночасність дій, процесів або станів та

часова послідовність). Новаторство граматичної концепції І. Р. Вихованця визначає і те, що в ній чітко виокремлено та обґрунтовано формально-граматичні й семантичні маркери відкритості / закритості складносурядних сполучникових і безсполучникових речень. Типологію складносурядних речень відкритої структури репрезентують 1) єднальні сполучникові, безсполучникові та сполучниково-безсполучникові складносурядні речення і 2) розділові зі значенням взаємовиключення та чергування складносурядні речення, а закритої структури – 1) зіставні, 2) протиставні, 3) приєднувальні, 4) градаційні складносурядні речення. Розширюють корпус складносурядних речень закритої структури 5) синтаксичні конструкції з асемантичним сполучником *і*, що «являють собою вторинні конструкції, утворені внаслідок дериваційної взаємодії з іншими типами речень» [2, с. 309]. Сполучник *і* можуть супроводжувати граматикалізовані елементи на взірець *тому, все ж, тільки* як сутнісні маркери характеру семантико-синтаксичних відношень між сурядними частинами, представлених таким спектром конкретних репрезентантів: причиново-наслідкові, умовно-наслідкові, протиставні семантико-синтаксичні відношення, а також відношення доповнення, або поширення.

Принагідно зауважимо, що рефлексування сурядності на безсполучникові складні речення не знайшло активної підтримки в мовознавстві. Зокрема, І. І. Слинко називає їх складними безсполучниковими комунікатами, особливими синтаксичними одиницями, які «більшою чи меншою мірою співвідносні із складними сполучниковими реченнями, але не мають граматичних моделей та парадигм, які б створювалися сполучниками чи відносними словами» [10, 632]. А. П. Загнітко наголошує на тому, що безсполучникові складні речення з часовими відношеннями між частинами можна віднести до таких, які «прямують до складносурядних речень, але в силу формального неокреслення і невизначеності значення становлять площину потенційного вияву сурядності» [3, с. 339]. Спроба кваліфікувати інтонацію як чинник

розмежування безсполучникових складних речень на сурядні та підрядні, на думку цього вченого, є непереконливою, позаяк «між інтонаційними площинами і класами безсполучникових складних речень немає прямого й обов'язкового співвіднесення: те саме за формою і лексичним наповненням безсполучникове речення в різних умовах може мати різне інтонаційне оформлення, що засвідчує модифікаційний статус інтонації у безсполучниковому складному реченні» [3, с. 424].

Помітним кроком у розвитку теорії складносурядного речення стала монографія К. Г. Городенської з промовистою назвою «Сполучникові складносурядні речення української мови в нових координатах формально-граматичної та семантико-синтаксичної структури» [3]. Предтечі дослідження, про яке йдеться, – такі фундаментальні праці цієї самої авторки: «Грамматичний словник української мови: сполучники» та «Сполучники української літературної мови». У лексикографічній розвідці подано вичерпну інформацію про формально-синтаксичні й семантичні функції сполучників, визначено їхні позиції в реченнєвій структурі, а в монографічній студії обґрунтовано слівно-морфемний статус сполучників, з'ясовано їхні формально-граматичні та семантико-синтаксичні функції, запропоновано формально-синтаксичну диференціацію сполучників, здійснено семантичну класифікацію сполучників сурядності, підрядності, сурядності-підрядності та підрядності-сурядності. Виняткову увагу приділено розмежуванню сполучникових спеціалізованих і трансформаційних реалізацій семантико-синтаксичних відношень у складнопідрядних та складносурядних реченнях.

Аналізована монографія, у якій щойно викладені теоретичні ідеї розвинено й прагматизовано, – нова досить успішна спроба створити повний та послідовний систематизований опис сполучникових складносурядних речень. Авторка інтегрувала чинні класифікації, вирізняла їхні пріоритетні положення і запропонувала власну концепцію, відповідно до якої сполучникові складносурядні речення об'єднано за гіперо-гіпонімічним принципом у такі типи та притаманні

окремим із них підтипи, або внутрішні значеннєві різновиди: 1) єднальні складносурядні речення → а) темпоральні, б) причиново-наслідкові, в) умовно-наслідкові та г) єднально-обмежувальні; 2) протиставні складносурядні речення; 3) зіставні складносурядні речення; 4) розділові складносурядні речення; 5) градаційні складносурядні речення та 6) приєднувальні складносурядні речення. Не менш значущим є і те, що в розглядуваній праці наведено переконливі аргументи для виокремлення безсполучникових речень в самостійний тип. К. Г. Городенська солідаризується з А. П. Грищенком і дистанціюється від іншої традиції – диференціювання складносурядних речень на сполучникові та безсполучникові, творцями якої були О. Н. Синявський [10, с. 320], Л. А. Булаховський [1, с. 156, 178–182], уже згадуваний І. Р. Вихованець [2, 301–306] та ін. Такий підхід вимагав суттєвого коригування дефініції складносурядного речення. Його витлумачено як *«складне речення, у якому сполучником (сполучниками) поєднані предикативні частини, відносно незалежні (рівноправні) у структурному, граматичному та семантичному плані»* [3, с.8]. Заявлено про інший тип різнорангових детермінативних відношень між предикативними частинами – їхня відносна (!) структурна, граматична та семантична незалежність, або паритетність. Погоджуємося з твердженням авторки монографії, що цим «усунено основну суперечливу тезу традиційного визначення – цілковиту (повну) граматичну та семантичну незалежність поєднаних предикативних частин і визнано їхню часткову граматичну та семантичну залежність, неоднаково властиву різним семантичним типам складносурядних речень» [там само].

К. Г. Городенська з новітніх позицій єдності довербально-вербального інтерпретування речення загалом і предиката(ів) та закладених у його (їх) структурі тематичних зв'язків які програмуєть поліпредикативні речення (див.: [14]), розв'язала проблему засобів формування семантико-синтаксичного відношення між предикативними частинами у складносурядних реченнях.

До них зараховано, крім традиційно виділюваних сурядних сполучників, лексичні значеннєві специфікації складників предикативних частин, а також комбіноване сполучникове та лексико-семантичне формування і вираження семантико-синтаксичних відношень, що дало підстави виокремити вперше в українському мовознавстві 1) складносурядні речення із семантичними сполучниками, 2) складносурядні речення з частково асемантичними сполучниками і 3) складносурядні речення з асемантичними сполучниками. Перший розряд репрезентують складносурядні речення із 1) семантичними розділовими сполучниками, 2) складносурядні речення із семантичними власне-приєднувальними сполучниками, 3) складносурядні речення із семантичними протиставно-компенсувальними сполучниками *зате, так*. До другого розряду входять 1) складносурядні речення із частково асемантичним зіставним сполучником *а*, 2) складносурядні речення із частково асемантичними протиставними сполучниками, 3) складносурядні речення із частково асемантичними власне-градаційними та градаційно-приєднувальними сполучниками, 4) складносурядні речення із частково асемантичними невластиво-приєднувальними сполучниками відграда-ційного походження, 5) складносурядні речення із частково асемантичними єднальними заперечними сполучниками Конкретними репрезентантами третьої групи є 1) складносурядні речення з асемантичними одиничними єднальними сполучниками. 2) складносурядні єднальні речення з асемантичним сполучником *і (й)*, 3) складносурядні речення з асемантичними повторюваними єднальними сполучниками *і... і... і... (й... й... й...), та... та... та...*, 4) складносурядні речення з асемантичними невластиво-приєднувальними сполучниками. Важливо наголосити, що «принципових змін зазнала ієрархія складносурядних речень за семантичністю / асемантичністю їхніх сполучників. Якщо донедавна основним був тип складносурядних речень із семантичними сполучниками і обмеженим тип складносурядних речень з асемантичними сполучниками, то в «авторській концепції цього дослідження характерними для української мови

визнано складносурядні речення із частково асемантичними сполучниками, друге місце відведено складносурядним реченням із семантичними сполучниками, третє – складносурядним реченням з асемантичними сполучниками» [3, с. 8].

К. Г. Городенська уточнила теорію розміру композиційних одиниць у створенні реченні, його граничні вузли (див.: [15]), механізм поділу складносурядних речень на речення відкритої та речення закритої структури. Чинником, від якого залежать формально-граматичні параметри описуваних речень, справедливо визнано спосіб уживання сполучника: «повторювані сполучники зумовлюють перспективу поширити формально-граматичну структуру таких речень необмеженою, будь-якою кількістю предикативних частин, що властиво повторюваним єднальним, повторюваним єднальним заперечним та повторюваним розділовим сполучникам, тоді як одиничні та парні сурядні сполучники всіх семантичних груп не мають такої функційної здатності» [3, с. 8]. Групу речень відкритої структури сформували 1) єднальні складносурядні речення з повторюваними єднальними сполучниками, 2) єднальні складносурядні речення з повторюваними єднальними заперечними сполучниками та 3) розділові складносурядні речення з повторюваними сполучниками. До розряду речень закритої структури входять 1) протиставні складносурядні речення, 2) зіставні складносурядні речення, 3) градаційні складносурядні речення з парними власне-градаційними сполучниками, 4) приєднувальні складносурядні речення з

одиничними сполучниками, 5) єднальні складносурядні речення з одиничними сполучниками, 6) розділові складносурядні речення закритої структури з одиничними сполучниками. Серед складносурядних речень у самостійний тип із притаманним йому набором ідентифікаційних характеристик, що стосуються їхньої формально-синтаксичної структури та функційно-стильової спеціалізації, вичленувано речення закритої – потенційно відкритої структури, найпоширенішими з-поміж яких є приєднувальні складносурядні речення.

### **Висновки (Conclusions).**

Проведений аналіз окремо взятого граматичного фрагмента – складносурядне речення в його багаторівневому (формально-граматичному, семантико-синтаксичному, власне семантичному, почасти логічному, логіко-граматичному) представленні показав, що 1) лінгвістичний статус цієї важливої одиниці синтаксису ще потребує корегувань з огляду на досягнення слов'янського і світового мовознавства, що 2) сучасна українська граматики, осягаючи власні науково-прагматичні набути й використовуючи досягнення світової лінгвістики, еволюціонує в бік семантизації формально-граматичних явищ, і речення передовсім, кваліфікування їх із позицій багатовимірності на симетрійно-асиметрійних концептуальних засадах, які до того ж оперті на потужну логічну базу, що допомагає розставляти чіткі ідентифікувальні акценти у складному процесі об'єктивування світу мовними засобами.

### **Список використаних джерел**

1. Булаховський Л. А. Вибрані праці. У п'яти томах. Київ : Наук. думка, 1977. Т. II: Українська мова. 632 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 348 с.
3. Городенська К. Г. Сполучникові складносурядні речення української мови в нових координатах формально-граматичної та семантико-синтаксичної структури : монографія. Кам'янець-Подільський : Рута, 2022. 207 с.
4. Грищенко А. П. Складносурядні речення в сучасній українській літературній

мові. Київ : Наук. думка, 1969. 156 с.

5. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 384 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
7. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ : НМК ВО, 1992. 400 с.
8. Рула Н. В. Семантико-синтаксична типологія складносурядних речень у сучасній українській мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.*

Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2017. Вип. 13. С. 92–97.

9. Синявський О. Норми української літературної мови. Київ, 2018. Репринт з вид. 1931 р. 368 с. (Серія «Українська граматична класика»).

10. Слинько І. І., Гуйванюк Н. Ф., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання : [навч. посібн.]. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.

11. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1972. 516 с.

12. Христіанінова Р. О. Семантико-синтаксичні різновиди безсполучникових складносурядних речень у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць*. 2014. № 1. С. 263–274.

13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.

14. Husband E. M. Thematic separation in light of sentence comprehension. *Language and Linguistics Compass*. 2023. Vol. 17 (4), e12496. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85163973087&origin=resultslist> DOI: 10.1111/lnc3.12496

15. Momma S. Grammatical dependencies shape compositional units in sentence production. *Cognition*. 2023. Vol. 240. Article number 105577. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85167979877&origin=resultslist> DOI:10.1016/j.cognition.2023.105577

## References

1. Bulakhovskyi, L. A. (1977). *Vybrani pratsi. U p'iaty tomakh* [Selected works. In five volumes] (Vol. 2: *Ukrainska mova* [the Ukrainian language]). Kyiv: Nauk. dumka, 1977. T. II:

2. Vykhovanets, I. R. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys* [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv: Lybid.

3. Horodenska, K. H. (2022). *Spoluchnykovi skladnosuriadni rechennia ukrainskoi movy v novykh koordynatakh formalno-hramatychnoi ta semantyko-syntaksychnoi struktury* [Syndetic compound sentences of the Ukrainian language in new coordinates of the formal-grammatical and

*semantic-syntactic structure*]. Kam'ianets-Podilskyi: Ruta.

4. Hryshchenko, A. P. (1969). *Skladnosuriadni rechennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi* [Compound sentences in modern Ukrainian literary language]. Kyiv: Nauk. dumka.

5. Dudyk, P. S., & Prokopchuk, L. V. (2010). *Syntaksys ukrainskoi movy* [Syntax of the Ukrainian language]. Kyiv: Akademiia.

6. Zahnitko, A. P. (2001). *Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy : syntaksys* [Theoretical grammar of the Ukrainian language: syntax]. Donetsk: DonNU.

7. Karanska, M. U. (1992). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy* [Syntax of modern Ukrainian literary language]. Kyiv: NMK VO.

8. Rula, N. V. (2017). *Semantyko-syntaksychna typolohiia skladnosuriadnykh rechen u suchasni ukrainskii movi* [Semantic-syntactic typology of compound sentences in the modern Ukrainian language]. *Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU. Series 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian*, 13, 92-97.

9. Syniavskyi, O. (2018). *Normy ukrainskoi literaturnoi movy* [The Ukrainian literary language norms]. Kyiv. 2018. Reprint z vyd. 1931 r. 368 s. (Seriiia «Ukrainska hramatychna klasyka»).

10. Slynko, I. I., Huivaniuk, N. F., & Kobylianska, M. F. (1994). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy : problemni pytannia* [Syntax of the modern Ukrainian language: problematic issues]. Kyiv: Vyshcha shk.

11. Bilodid, I. K. (Ed.). (1972). *Suchasna ukrainska literaturna mova : syntaksys* [Modern Ukrainian literary language: syntax]. Kyiv: Nauk. dumka.

12. Khrystianinova, R. O. (2014). *Semantyko-syntaksychni riznovydy bezspoluchnykovykh skladnosuriadnykh rechen u suchasni ukrainskii movi* [Semantic and syntactic varieties of asyndetic compound sentences in the modern Ukrainian language]. *Typology and functions of language units*, 1, 263-274.

13. Shulzhuk, K. F. (2004). *Syntaksys ukrainskoi movy* [Syntax of the Ukrainian language]. Kyiv: Akademiia.

14. Husband, E. M. (2023). Thematic separation in light of sentence comprehension. *Language and Linguistics*

*Compass*, 17(4), e12496. Retrived from  
<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85163973087&origin=resultslist>  
DOI: 10.1111/Inc3.12496

15. Momma, S. (2023). Grammatical dependencies shape compositional units in

sentence production. *Cognition*, 240, 105577.  
Retrived from  
<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85167979877&origin=resultslist>  
DOI:10.1016/j.cognition.2023.105577

### The Ukrainian Concept of a Multidimensional Compound Sentence

Mykola STEPANENKO,

Doctor of Philological Science, Professor of the Department  
of Journalism and Language Communication  
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine  
15 Heroyiv Oborony Street, Kyiv 03041, Ukraine  
<https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

**Abstract.** The article highlights the history of a compound sentence research in Ukrainian linguistics in the projection onto its definitive background, immanent characteristics, classification parameters and isofunctional relations; the differential features of this syntactic unit are distinguished, its place in the scientific paradigm of a composite sentence is determined. The multi-vector nature of the interpretive spectrum of compound sentences is systematically characterized through the prism of traditional and new Ukrainian and world linguistic experience; an attempt was made to establish symmetric-asymmetric connections and relations in the complex mechanism of the multi-level organization of the sentence in general and the compound sentence in particular as its important and specific type. The research is based on the fundamental studies devoted to the complex description of the structure and semantics of compound sentences by A. P. Hryshchenko, I. R. Vykhovanets and K. H. Horodenska. The article focuses on the problem of identification (A. P. Hryshchenko, K. H. Horodenska) / opposition (I. R. Vykhovanets) of syndetic and asyndetic composite sentences, their elementary and non-elementary models, closedness / openness of the formal-grammatical structure and factors influencing the possibility of new predicative parts appearance (I. R. Vykhovanets, K. H. Horodenska). Special attention is paid to the problem of the typology of compound sentences in accordance with the semantic nature of the means of combining their predicative units: multifunctional in terms of the meanings of conjunctions (semantic, partially asemantic, asemantic), lexical meanings of the components of predicative parts, as well as combined syndetic and lexico-semantic formation and expression of semantic-syntactic relations. The basic provisions of each of the compared views are distinguished and this clearly demonstrates the evolution of Ukrainian syntax in the direction of semanticization of the formal-grammatical level of a sentence and its qualification from the standpoint of multidimensionality on symmetric-asymmetric bases.

**Key words:** composite sentence, compound sentence, asyndetic compound sentences, multi-level sentence structure, coordinating conjunctions, A. P. Hryshchenko, I. R. Vykhovanets, K. H. Horodenska.